

معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی: آزمون تجربی نظریه تضاد منافع

خدیجه نجفیان^۱
مهدی صفری گرایلی^۲

تاریخ پذیرش: ۹۶/۰۱/۱۵

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۰/۲۱

چکیده

بر اساس نظریه تضاد منافع، معاملات با اشخاص وابسته به طور فرصت‌طلبانه‌ای توسط مدیران در جهت کسب منافع شخصی استفاده می‌شود. از این رو، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته اطلاعات حسابداری با قابلیت مقایسه کمتری ارائه می‌دهند تا بدین طریق اثرات سوء این‌گونه معاملات را پنهان ساخته و امکان شناسایی آن توسط ذینفعان را کاهش دهند. لذا بر پایه این استدلال، پژوهش حاضر به بررسی تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها می‌پردازد. بدین منظور، نمونه‌ای متشکل از ۸۶ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ انتخاب گردید و با بهره‌گیری از الگوی رگرسیون چندمتغیره مبتنی بر تکنیک داده‌های تابلویی مورد آزمون قرار گرفت. مطابق با پیش‌بینی نظریه تضاد منافع، نتایج نشان داد که معاملات با اشخاص وابسته موجب کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها می‌شود. یافته‌های تحقیق ضمن پر کردن خلاء تحقیقاتی صورت گرفته در این حوزه، می‌تواند برای سرمایه‌گذاران، سازمان بورس اوراق بهادار و سایر ذینفعان اطلاعات حسابداری در امر تصمیم‌گیری مفید باشد.

واژه‌های کلیدی: معاملات با اشخاص وابسته، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، نظریه تضاد منافع.

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران.

۲- استادیار گروه حسابداری، واحد بندرگز، دانشگاه آزاد اسلامی، بندرگز، ایران. (نویسنده مسئول) Mehdi.safari83@yahoo.com

۱- مقدمه

بر اساس استاندارد حسابداری شماره ۱۲ ایران، معامله با شخص وابسته شامل انتقال منابع، خدمات یا تعهدات بین اشخاص وابسته، صرف نظر از مطالبه یا عدم مطالبه بهای آن می‌باشد. رابطه با شخص وابسته می‌تواند بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و انعطاف پذیری مالی واحد تجاری تأثیر داشته باشد (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۶). تصاحب منابع شرکت از طریق معاملات با اشخاص وابسته، در کشورهای توسعه یافته مرسوم است، اما به دلیل نقص بازارهای خارجی و ضعف راهبری شرکتی، این رخداد در اقتصادهای نوظهور بیشتر مشاهده می‌گردد. علی‌رغم اینکه در برخی موارد معاملات با اشخاص وابسته مفید است، اما بر اساس نظریه تضاد منافع این‌گونه معاملات موجب متضرر شدن سهامداران شده و به مدیران شرکت‌ها اجازه می‌دهد که با هزینه سهامداران اقلیت، منافع شخصی خود را تأمین نمایند (گان لی و همکاران^۱، ۲۰۱۴). مطابق با این دیدگاه، بایی و همکاران^۲ (۲۰۰۲)؛ چیونگ و همکاران^۳ (۲۰۰۶) و کالیک و مایهوه^۴ (۲۰۱۰) شواهدی مبنی بر وجود رابطه منفی بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت ارائه نمودند. از سوی دیگر، قابلیت مقایسه یکی از ویژگی‌های کیفی اطلاعات مالی است که استفاده‌کنندگان را قادر می‌سازد تا شباهت‌ها و تفاوت‌های موجود بین اقلام صورت‌های مالی را بررسی نمایند (هیئت استانداردهای حسابداری مالی، ۲۰۱۰). از آنجا که قابلیت مقایسه بیانگر شباهت‌های موجود در محیط عملیاتی و همچنین رفتار گزارشگری مالی شرکت‌ها است، لذا تحت تأثیر عوامل اقتصادی و ویژگی‌های خاص هر شرکت قرار می‌گیرد. با وجود آنکه، عوامل مشترک اقتصادی تقریباً به طور یکسان بر شرکت‌های درون صنعت مشابه اثرگذارند و موجب افزایش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی می‌گردد، اما عوامل خاص شرکت نظیر ویژگی‌های مالی و عملیاتی و رویه‌های افشای اطلاعات باعث کاهش قابلیت مقایسه شرکت‌ها می‌شود (بون کیم و همکاران^۵، ۲۰۱۵). بر مبنای

ادبیات نظری موجود، از آنجا که سرمایه‌گذاران و ذینفعان می‌توانند از طریق مقایسه اطلاعات مالی شرکت مورد نظر با سایر شرکت‌های مشابه، کیفیت معاملات با اشخاص وابسته را ارزیابی نمایند، لذا در صورتی که اطلاعات حسابداری شرکت قابلیت مقایسه بالایی با شرکت‌های مشابه داشته باشد، احتمال شناسایی معاملات غیرمنصفانه و غیرقانونی شرکت با اشخاص وابسته افزایش می‌یابد. از این رو، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، روش‌های حسابداری را طوری انتخاب می‌کنند که موجب شود اطلاعات حسابداری آن‌ها قابلیت مقایسه کمتری با سایر شرکت‌های مشابه داشته باشد، تا بدین طریق اثرات سوء این‌گونه معاملات را پنهان ساخته و امکان شناسایی آن توسط سرمایه‌گذاران، دولت و سایر نهادهای قانونی را کاهش دهند (گان لی و همکاران، ۲۰۱۴). بدین ترتیب، انتظار می‌رود که معاملات با اشخاص وابسته سبب کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شود. از این رو، در این تحقیق سعی بر آن است تا تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها مورد بررسی قرار گیرد. اهمیت این پژوهش در آن است که به گونه‌ای تجربی به سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران مالی، قانون‌گذاران بازار سرمایه و استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری نشان خواهد داد که تا چه اندازه معاملات شرکت‌ها با اشخاص وابسته می‌تواند بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی آن‌ها تأثیرگذار باشد. اهمیت این موضوع، تأثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت بر جلب اعتماد سرمایه‌گذاران و رونق بازار سرمایه و همچنین فقدان پژوهش‌های کافی، این انگیزه را در نویسندگان مقاله حاضر به وجود آورد که موضوع فوق را به عنوان یک موضوع پژوهشی برگزینند.

۲- مبانی نظری و مروری بر پیشینه پژوهش

• معاملات با اشخاص وابسته

در رسوایی‌های مالی اخیر نظیر آدلفیا و انرون در آمریکا و پارمالات در اروپا، معاملات با اشخاص وابسته به عنوان یکی از کانون‌های نگرانی تبدیل شده است،

• **قابلیت مقایسه صورت‌های مالی**

یکی از ویژگی‌های کیفی اطلاعات حسابداری قابلیت مقایسه صورت‌های مالی است که به صورت اعمال رویه‌های حسابداری یکسان برای رویدادهای اقتصادی مشابه تعریف می‌شود (دی فرانکو و همکاران^۱، ۲۰۱۱). این ویژگی کیفی که نظریه‌پردازان حسابداری به عنوان اصل خروجی در حسابداری مالی عنوان کرده‌اند (بون کیم و همکاران، ۲۰۱۵)، مستلزم آن است که در تهیه اطلاعات مالی، اثر معاملات و رویدادهای مشابه در یک واحد تجاری طی دوره‌های مختلف، با ثبات رویه اندازه‌گیری شده و همچنین بین واحدهای تجاری مختلف در یک دوره خاص نیز هماهنگی رویه رعایت گردد، تا از آن طریق شناسایی روند عملکرد مالی یک واحد و نیز انجام مقایسه بین عملکرد واحدهای تجاری مختلف امکان‌پذیر باشد (کمیته تدوین استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۶). بر اساس چارچوب مفهومی مشترک هیئت استانداردهای حسابداری مالی و هیئت استانداردهای حسابداری بین المللی (۲۰۰۸) نیز، قابلیت مقایسه این‌گونه تعریف می‌شود: ویژگی کیفی اطلاعات است که استفاده کنندگان را قادر به شناسایی شباهت‌ها و تفاوت‌های بین دو مجموعه از پدیده‌های اقتصادی می‌کند. برای این‌که مقایسه اطلاعات امکان‌پذیر شود، موضوعات مشابه باید مشابه باشند و موضوعات متفاوت باید متفاوت به نظر برسند (گان لی و همکاران، ۲۰۱۴). اهمیت قابلیت مقایسه صورت‌های مالی تا آن‌جا است که در بیانیه مفهومی شماره ۸ هیئت استانداردهای حسابداری مالی، یکی از مهم‌ترین دلایل نیاز به استانداردهای گزارشگری مالی، افزایش قابلیت مقایسه اطلاعات مالی گزارش شده، عنوان شده است و در مفاهیم نظری گزارشگری مالی ایران (۱۳۹۰) نیز بیان شده است که اگر اطلاعات مربوط و قابل اتکا باشد، مفید بودن آن در صورت قابل مقایسه نبودن و قابل فهم نبودن دچار محدودیت خواهد بود (مهرورز و مرفوع، ۱۳۹۵). قابلیت مقایسه صورت‌های مالی مزایای متعددی نظیر؛ افزایش کیفیت اطلاعات در دسترس و در نتیجه آن، افزایش پوشش تحلیل‌گران و دقت

به طوری که استفاده هدفمند از این معاملات از عوامل سقوط شرکت‌ها بوده است. به بیان دیگر، یکی از دلایل رسوایی شرکت‌های بزرگ آمریکا، ضعف در گزارشگری مالی و به خصوص، ضعف در گزارش معاملات با اشخاص وابسته شناخته شده است (جیان و ونگ^۲، ۲۰۰۳؛ چیونگ و همکاران، ۲۰۰۶). چرا که، این‌گونه معاملات ابزاری موثر جهت تسهیل تحریف صورت‌های مالی و انحراف منابع شرکت توسط مدیران، محسوب می‌شود (گان لی و همکاران، ۲۰۱۴). در ادبیات حسابداری در خصوص معاملات با اشخاص وابسته دو نظریه وجود دارد که هر یک جنبه‌های متفاوتی از این‌گونه معاملات را بیان می‌کند. از یک سو، نظریه معامله کارآمد بیان می‌کند که معاملات با اشخاص وابسته بخشی از تقاضای واحد تجاری بوده و آن را تضمین‌کننده کار مدیران در شرکت می‌داند. این نظریه، معاملات با اشخاص وابسته را مضر نمی‌داند و حتی ممکن است برای سهامداران سودمند نیز باشد. به طوریکه، در شرکت‌های گروه می‌تواند به عنوان یک روش بهینه‌سازی تخصیص منابع داخلی، کاهش هزینه معاملات و بهبود بازده دارایی‌ها استفاده شود (شین و پارک^۳، ۱۹۹۹؛ کامیابی و همکاران، ۱۳۹۳). از سوی دیگر بر اساس نظریه تضاد منافع، این‌گونه معاملات به طور فرصت طلبانه‌ای توسط مدیران یا سایر سهامداران در جهت کسب منافع شخصی استفاده شده و می‌تواند نتایج عملیات شرکت را گمراه ساخته و اثر نامساعدی بر ثروت سهامداران اقلیت بگذارد. عمده تحقیقات تجربی صورت گرفته نیز شواهدی را در پشتیبانی از این نظریه، ارائه نموده‌اند. به طور مثال، جیان و ونگ^۴ (۲۰۰۳) دریافتند که انحراف منابع شرکت از طریق معاملات با اشخاص وابسته در بازارهای نوظهور آسیایی بسیار رایج است. کالبک و مایهو (۲۰۱۰) و چیونگ و همکاران (۲۰۰۶) نیز به رابطه منفی بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت دست یافتند. به طور مشابه، گردن و هنری^۵ (۲۰۰۵) و جیان و ونگ (۲۰۱۰) شواهدی را مبنی بر وجود رابطه مثبت میان معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود شرکت‌ها ارائه نمودند.

پیش‌بینی آن‌ها (دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱)، افزایش نقدشوندگی و حجم معاملات سهام (بارث و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۳) و کاهش مزایای ناشی از استفاده از اطلاعات محرمانه (بروچت و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۲) را به دنبال خواهد داشت. علاوه بر این اطلاعات حسابداری قابل مقایسه، هزینه جمع‌آوری و پردازش اطلاعات را برای سرمایه‌گذاران، تحلیلگران مالی و نهادهای قانونی کاهش می‌دهد و آنان را قادر می‌سازد تا با مقایسه اطلاعات مالی شرکت مورد نظر با سایر شرکت‌های مشابه، معاملات غیرقانونی شرکت با اشخاص وابسته را بهتر شناسایی نمایند (ساهن^{۱۲}، ۲۰۱۱؛ گان لی و همکاران، ۲۰۱۴).

• معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی

نظریه تضاد منافع بیان می‌کند که مدیران ممکن است از معاملات با اشخاص وابسته به عنوان ابزاری برای انحراف منابع شرکت و در جهت کسب منافع شخصی خود استفاده نمایند که این موضوع باعث تزییع حقوق سهامداران اقلیت می‌شود (جیان و ونگ، ۲۰۰۳؛ کلاسنس و همکاران^{۱۳}، ۲۰۰۶). عمده مطالعات صورت گرفته در بازارهای مختلف نیز حاکی از آن است که معاملات با اشخاص وابسته ابزاری برای تزییع حقوق سهامداران اقلیت است. همچنین، پژوهش‌های حوزه واکنش بازار سرمایه نشان می‌دهد که شرکت‌های با ارزش بازار کمتر، معاملات با اشخاص وابسته بیشتری داشته‌اند (چیونگ و همکاران، ۲۰۰۶، کالبک و مایهو، ۲۰۱۰). از سوی دیگر قابلیت مقایسه، بیانگر شباهت‌های محیط عملیاتی و رفتار گزارشگری مالی مدیریت شرکت‌ها می‌باشد (ژانگ^{۱۴}، ۲۰۱۳). بنابراین، قابلیت مقایسه تحت تاثیر عواملی همچون عوامل کلان اقتصادی و ویژگی‌های خاص شرکت قرار دارد. علی‌رغم اینکه عوامل کلان اقتصادی، قابلیت مقایسه را افزایش می‌دهد و یا حداقل تاثیری بر آن ندارند، اما ویژگی‌های خاص شرکت و سیاست‌های افشا اطلاعات باعث کاهش قابلیت مقایسه می‌شود (بون کیم و همکاران، ۲۰۱۵). تحقیقات قبلی (نظیر دی

فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ ژانگ، ۲۰۱۳) اذعان دارند که قابلیت مقایسه اطلاعات حسابداری از طریق کاهش هزینه‌های مربوط به بررسی و تجزیه و تحلیل اطلاعات از سوی قانون‌گذاران، حساب‌رسان، سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی، سبب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی می‌گردد. همچنین ساهن (۲۰۱۱) دریافت که اطلاعات حسابداری قابل مقایسه، قانون‌گذاران و نهادهای قانونی را قادر می‌سازد تا معاملات غیرقانونی شرکت با اشخاص وابسته را بهتر شناسایی کنند. از آنجا که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، احتمال شناسایی معاملات غیرعادی شرکت توسط سرمایه‌گذاران و نهادهای قانونی را افزایش می‌دهد، از این رو شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، اطلاعات حسابداری با قابلیت مقایسه کمتری نسبت به سایر شرکت‌های مشابه ارائه می‌دهند تا بدین طریق اثرات سوء این‌گونه معاملات را پنهان ساخته و امکان شناسایی آن توسط ذینفعان را کاهش دهند (گانگ و همکاران^{۱۵}، ۲۰۱۳). بر پایه این استدلال، گان لی و همکاران (۲۰۱۴) به این نتیجه رسیدند که شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، از صورت‌های مالی با قابلیت مقایسه کمتری برخوردارند.

• پیشینه پژوهش

حبیب و همکاران^{۱۶} (۲۰۱۶) با انتخاب نمونه‌ای متشکل از ۱۱۰۷۷ شرکت - سال مشاهده از شرکت‌های حاضر در بورس سهام چین طی سال‌های ۲۰۰۴-۲۰۱۳ به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و حق الزحمه حسابرسی شرکت‌ها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که انجام معاملات با اشخاص وابسته سبب افزایش حق الزحمه حسابرسی می‌گردد. کانگ و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی رابطه بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و مدت زمان حسابرسی شرکت‌های فعال در بورس سهام کره جنوبی طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ پرداختند و شواهدی مبنی بر وجود رابطه منفی میان قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها و مدت زمان انجام عملیات حسابرسی آن‌ها، ارائه نمودند. چوی و

مقایسه بالاتری نیز دارند. کیم و همکاران^{۱۹} (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و ریسک اعتباری شرکت‌ها در بازار سرمایه آمریکا پرداختند. نمونه آماری این پژوهش شامل ۴۴۱۴۸ شرکت-سال مشاهده طی سال‌های ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۱ بوده است. یافته‌های پژوهش حاکی از آن است که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی موجب کاهش ریسک اعتباری و هزینه سرمایه شرکت می‌گردد.

مهرز و مرفوع^(۱۳۹۵) به بررسی رابطه بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی با آگاهی بخشی قیمت سهام در خصوص سودهای آتی و همچنین نقش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی در انعکاس اطلاعات سودهای آتی خاص شرکت و اطلاعات سودهای آتی مربوط به صنعت در قیمت سهام دوره جاری پرداختند. نتایج پژوهش بیانگر آن است که بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و آگاهی بخشی قیمت سهام رابطه مثبت وجود ندارد و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی به انعکاس اطلاعات سودهای آتی مربوط به صنعت و انعکاس اطلاعات سودهای آتی خاص شرکت در قیمت سهام دوره جاری کمک نمی‌کند. رهنمای رودپشتی و همکاران^(۱۳۹۴) تاثیر سبک حسابرسان بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی را برای نمونه‌ای متشکل از ۶۳ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال‌های ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۱ بررسی نمودند و به این نتیجه رسیدند که سبک حسابرسان بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی موثر بوده و برای دستیابی به قابلیت مقایسه، علاوه بر نیاز به وجود استانداردهای حسابداری یکنواخت، حسابرسان نیز دارای نقش با اهمیتی هستند. دارابی و داوودخانی^(۱۳۹۴) تاثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را طی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۲ بررسی نمودند. نتایج حاصل از تحقیق حاکی از آن است که بین معاملات با اشخاص وابسته و ارزش شرکت رابطه منفی معناداری وجود دارد. فروغی و قاسم زاد^(۱۳۹۴) تاثیر قابلیت مقایسه به‌عنوان یکی از

همکاران^{۱۷} (۲۰۱۵) تاثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بر ضریب واکنش سودهای آتی را برای نمونه‌ای مشتمل بر ۳۲،۳۶۶ سال-شرکت مشاهده در فاصله زمانی سال‌های ۱۹۹۲ تا ۲۰۱۲ بررسی نمودند. یافته‌های آنان نشان داد شرکت‌هایی که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بیشتری دارند، ضریب واکنش سودهای آتی آن‌ها بیشتر است. همچنین، نتایج نشان داد که قابلیت مقایسه باعث می‌شود که اطلاعات بیشتری از سودهای خاص شرکت در قیمت جاری سهام منعکس شود. بون کیم و همکاران^(۲۰۱۵) در تحقیقی با عنوان "قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و خطر سقوط مورد انتظار" و با بهره‌گیری از مدل دی فرانکو و همکاران^(۲۰۱۱) برای اندازه‌گیری قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، به بررسی ارتباط بین قابلیت مقایسه صورت‌های مالی و خطر سقوط قیمت سهام شرکت‌ها در کشور چین پرداختند. نتایج تحقیق بیانگر آن است که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها، خطر سقوط قیمت سهام را کاهش می‌دهد. گان لی و همکاران^(۲۰۱۴) در پژوهشی با عنوان "معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی: شواهدی از کره جنوبی" و با انتخاب نمونه‌ای مشتمل بر ۴۹۶ شرکت کره‌ای طی سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۱۰ دریافتند که با افزایش معاملات با اشخاص وابسته، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها کاهش می‌یابد. کانگ و همکاران^(۲۰۱۴) در پژوهش خود به بررسی ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و مالکیت سهامداران کنترلی در کشور کره جنوبی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که مالکیت سهامداران کنترلی موجب افزایش میزان معاملات شرکت با اشخاص وابسته می‌شود. فرانسیس و همکاران^{۱۸} (۲۰۱۴) در پژوهش خود تحت عنوان "سبک حسابرسان و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی" و با انتخاب نمونه‌ای از شرکت‌های حاضر در بورس سهام آمریکا طی سال‌های ۱۹۸۷ تا ۲۰۱۱ به بررسی ارتباط بین این متغیرها پرداختند و به این نتیجه رسیدند که صورت‌های مالی شرکت‌های حسابرسان شده توسط موسسات حسابرسان مشابه، قابلیت

آماري مورد مطالعه در اين پژوهش را شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۴ تشکیل می‌دهد و نمونه انتخابی تحقیق نیز شرکت‌هایی می‌باشند که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند:

۱) شرکت‌هایی که تاریخ پذیرش آنها در سازمان بورس اوراق بهادار قبل از سال ۱۳۹۰ بوده و تا پایان سال ۱۳۹۴ نیز در فهرست شرکت‌های بورسی باشند. همچنین، از آنجا که برای محاسبه متغیر قابلیت مقایسه صورتهای مالی به داده‌های ۱۲ فصل (۳ سال) قبل آن نیاز بوده است، از این رو داده‌های مورد نیاز شرکت‌های نمونه باید برای دوره ۸ ساله (۱۳۸۷ تا ۱۳۹۴) در دسترس باشد.

۲) به منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آنها منتهی به پایان اسفند ماه باشد.

۳) طی سال‌های مذکور تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداده باشند.

۴) جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند (شرکت‌های سرمایه‌گذاری به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت‌ها در جامعه آماری منظور نشدند).

۵) طول وقفه انجام معاملات در این شرکت‌ها طی دوره زمانی مذکور بیشتر از ۶ ماه نباشد.

۶) از آنجا که متغیر قابلیت مقایسه صورتهای مالی در سطح صنعت تعریف و محاسبه شده است، لذا تنها صناعی در نظر گرفته شدند که حداقل ۶ شرکت داشته باشند.

پس از اعمال محدودیت‌های فوق تعداد ۸۶ شرکت به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. داده‌های تحقیق حاضر از لوح‌های فشرده آرشو آماری و تصویری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های مرتبط و نیز از نرم افزارهای تدبیر پرداز و ره‌آوردنوبین استخراج گردید. تجزیه و تحلیل نهایی داده‌های گردآوری شده نیز با استفاده از نرم افزارهای اقتصادسنجی Eviews نسخه ۸ و Stata نسخه ۱۲ صورت گرفته است.

ویژگی‌های کیفی گزارشگری مالی بر ضریب واکنش سودهای آتی را بررسی نمودند و به این نتیجه رسیدند که قابلیت مقایسه صورتهای مالی ضریب واکنش سودهای آتی را افزایش می‌دهد. کامیابی و همکاری (۱۳۹۳) طی پژوهشی به بررسی رابطه‌ی معاملات با اشخاص وابسته و خطای پیش بینی سود و همچنین اثرنسبت اعضای غیر موظف هیات مدیره بر رابطه بین آنها پرداختند. در این پژوهش، آنها ۷۷ شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ را مورد بررسی قرار دادند و دریافتند که بین معاملات با اشخاص وابسته و خطای پیش بینی سود رابطه مثبت معناداری وجود دارد. همچنین نتایج پژوهش حاکی از این است که نسبت اعضای غیر موظف هیات مدیره بر ارتباط بین معاملات با اشخاص وابسته و خطای پیش بینی سود اثر تعدیل کننده دارد. سرلک و اکبری (۱۳۹۲) رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود را مورد بررسی قرار دادند. نمونه آماری این پژوهش شامل ۱۴۵ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۰ بوده است. یافته‌های پژوهش نشان داد که بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود، رابطه مثبت معناداری وجود دارد.

۳- فرضیه پژوهش

به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، بر پایه مبانی نظری تحقیق و مطالعات تجربی موجود فرضیه زیر تدوین و مورد آزمون تجربی قرار می‌گیرد:

معاملات شرکت‌ها با اشخاص وابسته، باعث کاهش قابلیت مقایسه صورتهای مالی آنها می‌شود.

۴- روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نظر هدف، تحقیقی کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده از نوع تحقیقات نیمه تجربی پس رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره و مدل های اقتصادسنجی انجام شده است. جامعه

۵- متغیرهای پژوهش و مدل‌های آن

متغیرهای مورد مطالعه در این تحقیق شامل متغیرهای وابسته، مستقل و کنترلی به شرح زیر اندازه‌گیری شده‌اند:

۵-۱- متغیر وابسته

متغیر وابسته در این پژوهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی است که برای اندازه‌گیری آن از مدل دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) استفاده شده است. بر اساس این مدل، سیستم حسابداری یک شرکت به‌عنوان تابعی در نظر گرفته می‌شود که رویدادهای اقتصادی (بازده سهام) را به گزارش‌های مالی (سود حسابداری) تبدیل می‌کند. به طوری که هرچه تابع حسابداری دو شرکت شباهت بیشتری با هم داشته باشد، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی آن‌ها بیشتر خواهد بود. با استفاده از این معیار برای محاسبه قابلیت مقایسه بین دو شرکت i و j ، ابتدا مدل رگرسیونی زیر برای هر شرکت - سال و با استفاده از داده‌های سری زمانی دوره سه ساله (۱۲ فصل) اخیر برآورد می‌شود:

رابطه (۱)

$$Earning_{i,t} = \alpha_i + \beta_i Return_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن:

$Earning$: سود خالص فصلی تقسیم بر ارزش بازار ابتدای دوره سهام شرکت و $Return$: بازده سهام فصلی شرکت است که از طریق رابطه زیر محاسبه می‌شود:

رابطه (۲)

$$R_t = \frac{P_t - P_{t-1} + D_t}{P_{t-1}}$$

در رابطه فوق، P_t : ارزش بازار سهام شرکت در پایان هر فصل، P_{t-1} : ارزش بازار سهام شرکت در پایان فصل قبل و D_t : سود سهام نقدی پرداختی برای هر سهم می‌باشد. سود سهام نقدی معمولاً به صورت سالانه وجود دارد. لذا برای محاسبه بازده سهام فصلی می‌توان از سود سهام نقدی صرف نظر کرد و یا اینکه از سه دوازدهم سود نقدی هر سال استفاده نمود (بنی

مهد و همکاران، ۱۳۹۵) که در این پژوهش از روش دوم استفاده شده است.

ضرایب برآورد شده از رابطه (۱) معرف تابع حسابداری شرکت است که رویدادهای اقتصادی (بازده) را به گزارش حسابداری (سود) تبدیل می‌کند. یعنی $\hat{\alpha}_i$ و $\hat{\beta}_i$ نشان دهنده تابع حسابداری شرکت i و ضرایب $\hat{\alpha}_j$ و $\hat{\beta}_j$ معرف تابع حسابداری شرکت j است. شباهت بین تابع حسابداری دو شرکت، میزان قابلیت مقایسه بین دو شرکت را نشان می‌دهد. لذا برای برآورد تفاوت بین تابع و عملیات حسابداری دو شرکت i و j ، در هر سال از طریق رابطه‌های زیر سود شرکت i به طور جداگانه یکبار با استفاده از تابع حسابداری خود شرکت i و یکبار با استفاده از تابع حسابداری شرکت j اما با بازده خود شرکت i (رویداد مشابه)، برای دوره زمانی مشابه با دوره زمانی رابطه ۱ پیش‌بینی می‌شود:

رابطه (۳)

$$E(Earning)_{iit} = \hat{\alpha}_i + \hat{\beta}_i Return_{i,t}$$

رابطه (۴)

$$E(Earning)_{ijt} = \hat{\alpha}_j + \hat{\beta}_j Return_{i,t}$$

در رابطه فوق:

$E(Earning)_{iit}$ سود پیش‌بینی شده شرکت i در دوره t با استفاده از تابع حسابداری شرکت i و $E(Earning)_{ijt}$ سود پیش‌بینی شده شرکت i در دوره t با استفاده از تابع حسابداری شرکت j می‌باشد. پس از محاسبه مقادیر فوق، میانگین تفاوت در مقادیر سود پیش‌بینی شده بیانگر تفاوت در تابع حسابداری دو شرکت است. لذا قرینه آن، میزان شباهت و قابلیت مقایسه بین دو شرکت را به شرح رابطه زیر نشان می‌دهد:

رابطه (۵)

$$CompAcc_{ijt} = \frac{-1}{12} \left| \sum_{t-11}^t E(Earning)_{iit} - E(Earning)_{ijt} \right|$$

که در مدل فوق، $CompAcc_{ijt}$ قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بین دو شرکت i و j در سال t است. به طریق مشابه، برای هر سال و برای هر جفت

قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، از مدل فوق استفاده شده است.

۵-۲- متغیر مستقل

متغیر مستقل پژوهش حاضر، معاملات با اشخاص وابسته است که مطابق با پژوهش سرلک و اکبری (۱۳۹۲) و گان لی و همکاران (۲۰۱۴) برای سنجش آن از جمع کل مبالغ معاملات با اشخاص وابسته افشا شده در یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی سالانه شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، تقسیم بر مجموع دارایی‌های ابتدای دوره شرکت، استفاده شده است.

۵-۳- متغیرهای کنترلی

در این پژوهش برخی از مهم‌ترین متغیرهایی که بر مبنای مطالعات قبلی به عنوان عوامل موثر بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت شناخته شده اند، به عنوان متغیرهای کنترلی مد نظر قرار گرفتند که عبارتند از:

- ✓ اندازه شرکت: شواهد تجربی کلین (۲۰۰۲) و دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) نشان می‌دهد که شرکت‌های بزرگ‌تر به دلیل برخورداری از پوشش رسانه‌ای گسترده‌تر، توجه بیشتر از سوی بازار و قانون‌گذاران و همچنین پیگیری بیشتر از جانب تحلیل‌گران، از قابلیت مقایسه بیشتری برخوردارند. از این رو در این پژوهش، اندازه شرکت که از طریق از لگاریتم خالص فروش سالیانه شرکت اندازه‌گیری می‌شود، به عنوان متغیر کنترلی در نظر گرفته شده است.
- ✓ سودآوری: در رابطه با سودآوری، انتظار می‌رود که قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها با سودآوری رابطه مثبتی داشته باشد (دی فاند و پارک ۱۹۹۷، ۲۲؛ گان لی و همکاران، ۲۰۱۴). لذا در پژوهش حاضر، بازده حقوق صاحبان سهام به عنوان سنج سودآوری و یکی دیگر از متغیرهای کنترلی مد نظر قرار گرفته شده است که از تقسیم

شرکت i با شرکت‌های j عضو یک صنعت، معیار $CompAcc_{ijt}$ محاسبه شده و سپس میانه مقادیر محاسبه شده برای شرکت i در سال t به عنوان معیار قابلیت مقایسه خاص شرکت i ($COM_{i,t}$) تعریف می‌شود.

دلایل استفاده از مدل دی فرانکو و همکاران (۲۰۱۱) برای اندازه‌گیری متغیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی (علی‌رغم این‌که در آن برای محاسبه قابلیت مقایسه صورت‌های مالی، تنها از سود استفاده شده است) عبارت است از این‌که در تحقیقات حسابداری اغلب به سود به عنوان مهم‌ترین جزء گزارشگری مالی نگریسته می‌شود و حتی برخی از محققین (از قبیل لو ۱۹۸۹، ۲۰) بیان کرده‌اند که سود مهم‌ترین نتیجه فرآیند گزارشگری مالی است. بنابراین در تحقیقات مرتبط با اطلاعات حسابداری، تمرکز بر سود، بی‌طرفانه و مناسب خواهد بود (ثقفی و مرفوع، ۱۳۹۰؛ فرانسیس و همکاران، ۲۰۰۶). همچنین نتایج تحقیقات حاکی از آن است که مدیران سود را به عنوان معیار اصلی مورد توجه سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران در نظر می‌گیرند (ثقفی و مرفوع، ۱۳۹۰؛ مهروز و مرفوع، ۱۳۹۵) و اینکه این معیار، کمی، مبتنی بر خروجی (سود) و خاص شرکت می‌باشد و چالش‌هایی که معیارهای قابلیت مقایسه مبتنی بر ورودی (مانند معیارهای مبتنی بر انتخاب‌های حسابداری) با آن مواجه می‌باشند؛ از جمله این‌که کدام انتخاب‌های حسابداری باید استفاده شود، چگونه باید این انتخاب‌ها وزن داده شود و مواردی از این قبیل را ندارد. همچنین، در مورد معیارهای مبتنی بر ورودی‌ها، گردآوری داده‌ها در یک مجموعه گسترده از انتخاب‌های حسابداری، برای نمونه بزرگی از شرکت‌ها دشوار و هزینه‌بر است. در مقابل، این معیار با استفاده از داده‌های صورت‌های مالی و بازده محاسبه می‌شود (دی فرانکو و همکاران، ۲۰۱۱؛ مهروز و مرفوع، ۱۳۹۵). از این‌رو بنابر دلایل فوق و مشابه با تحقیقات فروغی و قاسم زاد (۱۳۹۴)، مهروز و مرفوع (۱۳۹۵) و فروغی و قاسم زاد (۱۳۹۵) در این پژوهش برای اندازه‌گیری

وابسته شرکت i در سال t ؛ $SIZE_{i,t}$ ، اندازه شرکت، معادل لگاریتم فروش سالیانه شرکت i در سال t ؛ $ROE_{i,t}$ ، نسبت سود خالص به ارزش بازار حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t ؛ $LEV_{i,t}$ ، اهرم مالی که برابر است با نسبت بدهی به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t ؛ $GWTH_{i,t}$ ، فرصت‌های رشد شرکت i در سال t و $\varepsilon_{i,t}$ ، جزء خطای مدل رگرسیون می‌باشد. از آنجا که داده‌های ترکیبی از نظر تعداد مشاهدات، پایین بودن احتمال همخطی بین متغیرها، کاهش تورش برآورد و ناهمبندی واریانس بر مدل‌های مقطعی یا سری زمانی برتری دارند (گجراتی^{۲۵}، ۲۰۰۹)، لذا برای آزمون فرضیه از مدل رگرسیون چند متغیره مبتنی بر تکنیک داده‌های ترکیبی استفاده شده است.

۶- یافته‌های پژوهش

۶-۱- آمار توصیفی

به منظور بررسی مشخصات عمومی متغیرها و تجزیه و تحلیل دقیق آن‌ها، آشنایی با آمار توصیفی چندمربوط به متغیرها لازم است. نگاره (۱)، آمار توصیفی متغیرهای مورد استفاده در تحقیق که شامل بررسی شاخص‌های مرکزی و پراکندگی می‌باشد برای نمونه-ای متشکل از ۴۳۰ شرکت-سال مشاهده در فاصله زمانی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۴ نشان می‌دهد. مقایسه میانگین مشاهدات با میانه آن‌ها و اختلاف اندک آن‌ها، بیانگر نرمال بودن توزیع مشاهدات می‌باشد.

سود خالص بر ارزش بازار حقوق صاحبان سهام محاسبه می‌شود.

✓ **اهرم مالی:** اهرم مالی از تقسیم مجموع بدهی‌ها بر ارزش دفتری دارایی‌های شرکت، اندازه گیری می‌شود. این نسبت در پژوهش‌های سوینی^{۲۳} (۱۹۹۴)، دی فاند و جیامالو^{۲۴} (۱۹۹۴) و وگان لی و همکاران (۲۰۱۴) نیز به عنوان متغیر کنترلی بکار گرفته شده است.

✓ **فرصت‌های رشد:** کلین (۲۰۰۲) و وگان لی و همکاران (۲۰۱۴) بیان می‌کنند که شرکت‌های با فرصت رشد بالاتر، عدم تقارن اطلاعاتی بیشتری نیز دارند. لذا در این شرکت‌ها، مدیران اختیارات بیشتری بر فرآیند گزارشگری مالی اعمال نموده که این به نوبه خود، منجر به کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت می‌گردد. بنابراین، در این پژوهش نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام به عنوان معیار فرصت‌های رشد و یکی دیگر از متغیرهای کنترلی وارد مدل شده است.

به منظور آزمون فرضیه تحقیق، از الگوی رگرسیونی متغیره زیر استفاده شده است:

$$COM_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 RPT_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 ROE_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 GWTH_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در مدل فوق:

$COM_{i,t}$ ، قابلیت مقایسه صورت‌های مالی برای شرکت i در سال t ؛ $RPT_{i,t}$ ، مبلغ معاملات با اشخاص

نگاره ۱- آماره توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	تعداد مشاهدات	میانگین	میانه	حداقل	حداکثر	انحراف معیار
COM	۴۳۰	-۰/۰۲۷	-۰/۰۲۴	-۰/۵۱۹	-۰/۰۰۴	۰/۱۵۱
RPT	۴۳۰	۰/۳۱۷	۰/۲۷۹	۰/۰۰۰	۷/۴۶۹	۰/۷۶۶
SIZE	۴۳۰	۱۲/۰۸۹	۱۱/۹۸۱	۹/۸۶۵	۱۴/۵۶۳	۰/۷۷۴
ROE	۴۳۰	۰/۰۹۸	۰/۱۱۶	-۱/۳۱۵	۱/۸۵۶	۰/۲۲۵
LEV	۴۳۰	۰/۶۱۳	۰/۶۱۵	۰/۰۶۱	۱/۵۶۵	۰/۳۱۷
GWTH	۴۳۰	۲/۴۵۶	۱/۹۴۱	-۲۷/۳۸۷	۱۲۱/۵۰۹	۶/۴۳۹

COM: قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت، RPT: مبلغ معاملات با اشخاص وابسته، SIZE: اندازه شرکت، معادل لگاریتم فروش سالیانه شرکت، ROE: سودآوری شرکت، LEV: اهرم مالی که برابر است با نسبت مجموع بدهی به کل دارایی‌های شرکت و GWTH: فرصت‌های رشد شرکت.

مشکل ناهمسانی واریانس است. به منظور رفع این مشکل، از روش حداقل مربعات تعمیم یافته^{۲۶} (GLS) برای برآورد مدل استفاده می‌شود. همچنین، سطح معناداری آزمون وولدریچ (۰/۷۳۸) حاکی از عدم وجود خودهمبستگی سریالی در مدل است. به منظور اطمینان از عدم وجود مشکل همخطی بین متغیرهای توضیحی، آزمون همخطی با استفاده از عامل تورم واریانس (VIF) مورد بررسی قرار گرفت که با توجه آنکه مقادیر این آماره برای متغیرهای توضیحی کمتر از ۱۰ است، لذا همخطی بین آن‌ها وجود ندارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه پژوهش در نگاره (۳) ارائه شده است.

ملاحظه مقدار آماره F و سطح معناداری آن (۰/۰۰۰) بیانگر معناداری کلی مدل رگرسیونی برازش شده در سطح خطای ۵ درصد است. همچنین، با توجه به ضریب تعیین تعدیل شده می‌توان ادعا نمود که متغیرهای مستقل و کنترلی مدل حدود ۵۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته را توضیح می‌دهند. همان‌گونه که در نگاره فوق نیز مشاهده می‌شود، ضریب برآوردی و آماره t مربوط به متغیر معاملات با اشخاص وابسته (RPT)، منفی و در سطح خطای ۵ درصد معنادار بوده که حاکی از وجود رابطه منفی معنادار بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت می‌باشد. بر مبنای این شواهد، فرضیه پژوهش تأیید می‌شود.

لازم به ذکر است که از میان متغیرهای کنترلی مدل نیز تنها متغیرهای اندازه شرکت و سودآوری با قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت رابطه معناداری دارند.

همان‌گونه که در این نگاره ملاحظه می‌شود، مبلغ معاملات با اشخاص وابسته به طور متوسط حدود ۳۲ درصد دارایی شرکت‌های نمونه است. اندازه شرکت نیز که از طریق لگاریتم فروش سالیانه شرکت محاسبه می‌گردد، دارای مقدار میانگین ۱۲/۰۸۹ و میانه ۱۱/۹۸۱ بوده که حداقل و حداکثر مقدار این متغیر به ترتیب برابر با ۹/۸۶۵ و ۱۴/۵۶۳ می‌باشد. علاوه بر این، به طور متوسط حدود ۶۱ درصد از دارایی‌های شرکت‌های مورد بررسی از محل بدهی تامین مالی شده است. نکته قابل توجه دیگر این نگاره، بیشتر بودن ارزش بازار حقوق صاحبان سهام اغلب شرکت‌های نمونه از ارزش دفتری آن است که ملاحظه مقدار میانگین متغیر فرصت‌های رشد (۲/۴۵۶)، گواه این مدعا است.

۲-۶- نتایج آزمون فرضیه

داده‌های این پژوهش به صورت داده‌های ترکیبی می‌باشند، در داده‌های ترکیبی ابتدا از آزمون F لیمر استفاده می‌شود تا تلفیقی یا تابلویی بودن داده‌ها مشخص گردد و در صورت استفاده از روش داده‌های تابلویی، به منظور این‌که مشخص گردد کدام روش (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی) برای برآورد مدل مناسب‌تر است، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. همچنین برای تشخیص ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی در مدل، به ترتیب از آزمون نسبت درست‌نمایی (LR) و وولدریچ استفاده گردید که نتایج حاصل از این آزمون‌ها در نگاره شماره (۲) ارائه شده است.

با توجه به نگاره فوق، آزمون F لیمر و سطح معناداری آن (۰/۰۰۰) کمتر از ۰/۰۵ بوده لذا فرضیه صفر آزمون رد شده و بیانگر آن است که باید از روش داده‌های تابلویی استفاده شود. همچنین با توجه به نتایج آزمون هاسمن و سطح معناداری آن (۰/۰۱۳)، لازم است که مدل با استفاده از روش اثرات ثابت برآورد گردد. نتایج آزمون نسبت درست‌نمایی و سطح معناداری آن (۰/۰۰۰) نشان می‌دهد که مدل دارای

نگاره ۲- نتایج آزمون‌های مورد استفاده برای مدل پژوهش

نوع آزمون	آماره آزمون	سطح معناداری	نتیجه آزمون
آزمون F لیمر	۲/۱۳۳	۰/۰۰۰	کارایی روش تابلویی
آزمون هاسمن	۱۵/۰۷۳	۰/۰۱۳	کارایی روش اثرات ثابت
آزمون نسبت درست نمایی	۱۸۶/۱۷	۰/۰۰۰	ناهمسانی واریانس
آزمون وولدریچ	۰/۱۱۳	۰/۷۳۸	عدم وجود خود همبستگی

نگاره ۳- نتایج آزمون فرضیه تحقیق

متغیرها	ضرایب	خطای استاندارد	آماره t	سطح معناداری
C	۱/۰۳۴	۰/۴۲۷	۲/۳۶۵	۰/۰۱۸
RPT	-۰/۱۱۶	۰/۰۳۳	-۳/۴۹۷	۰/۰۰۰
SIZE	۰/۱۰۸	۰/۰۳۶	۳/۰۱۳	۰/۰۰۲
ROE	۰/۰۲۷	۰/۰۱۱	۲/۵۴۴	۰/۰۱۱
LEV	۰/۰۰۸	۰/۰۳۹	۰/۲۱۸	۰/۸۲۶
GWTH	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	-۱/۲۰۴	۰/۳۲۹
آماره F	۱۲/۳۸۳	سطح معناداری		۰/۰۰۰
ضریب تعیین تعدیل شده	۰/۵۸۴	آماره دوربین - واتسن		۱/۹۷۲
روش تخمین مدل		اثرات ثابت		

۷- نتیجه‌گیری و بحث

اگرچه تمام معاملات با اشخاص وابسته فرصت طلبانه نیستند، اما نظریه تضادمنافع بیان می‌کند که این‌گونه معاملات، به طور فرصت‌طلبانه‌ای توسط مدیران در جهت کسب منافع شخصی استفاده می‌شود. بنابراین، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته اطلاعات حسابداری با قابلیت مقایسه کمتری ارائه می‌دهند تا بدین طریق اثرات سوء این‌گونه معاملات را پنهان ساخته و امکان شناسایی آن توسط نهادهای قانونی و سرمایه‌گذاران را کاهش دهند. از این رو، پژوهش حاضر تاثیر معاملات با اشخاص وابسته بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها را بررسی نموده است. نتایج آزمون فرضیه تحقیق بیانگر آن است که معاملات با اشخاص وابسته باعث کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها شده و بدین ترتیب، فرضیه پژوهش تأیید می‌گردد. تأیید فرضیه مذکور مبین این مطلب است که اطلاعات حسابداری قابل مقایسه، هزینه جمع‌آوری و پردازش اطلاعات را برای سرمایه‌گذاران، تحلیلگران

مالی و نهادهای قانونی کاهش می‌دهد و آنان را قادر می‌سازد تا از طریق مقایسه صورت‌های مالی شرکت مورد نظر با سایر شرکت‌های مشابه، کیفیت معاملات با اشخاص وابسته را ارزیابی نمایند. لذا در صورتی که اطلاعات حسابداری شرکت قابلیت مقایسه بالایی با شرکت‌های مشابه داشته باشد، احتمال شناسایی معاملات غیرمنصفانه و غیرقانونی شرکت با اشخاص وابسته افزایش می‌یابد. از این رو، شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته، اطلاعات حسابداری با قابلیت مقایسه کمتری نسبت به سایر شرکت‌های مشابه ارائه می‌دهند تا بدین طریق اثرات سوء این‌گونه معاملات را پنهان ساخته و امکان شناسایی آن توسط ذینفعان و نهادهای قانونی را کاهش دهند. نتیجه بدست آمده در این پژوهش، مطابق با پیش‌بینی نظریه تضاد منافع است که بیان می‌دارد شرکت‌های دارای معاملات با اشخاص وابسته از قابلیت مقایسه کمتری برخوردارند. گانگ و همکاران (۲۰۱۳) و گان لی و همکاران (۲۰۱۴) نیز در پژوهش خود به نتایج مشابهی با این تحقیق دست یافته و اذعان داشتند که

مقایسه اطلاعات یک واحد تجاری با مقاطع زمانی دیگر آن واحد، استفاده شود.

فهرست منابع

- * بنی مهد، بهمن. عربی، مهدی و حسن پور، شیوا. (۱۳۹۵). پژوهش‌های تجربی و روش‌شناسی در حسابداری. چاپ اول، تهران: دفتر انتشارات ترمه.
- * ثقفی، علی و مرفوع، محمد. (۱۳۹۰). ریسک نقدشوندگی سهام و کیفیت سود. مطالعات حسابداری، شماره ۲۹، صص. ۳۷-۱.
- * دارابی، رویا و داوودخانی، محمود. (۱۳۹۴). تأثیر معاملات با اشخاص وابسته بر ارزش شرکت. پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، سال هفتم، شماره ۲۸، صص ۱۵۲-۱۳۱.
- * رهنمای رودپشتی، فریدون. وکیلی‌فرد، حمیدرضا. لک، فضل‌اله و محسنی، عبدالرضا (۱۳۹۴). سبک حسابرس و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی. فصلنامه حسابداری مدیریت، سال هشتم، شماره ۲۵، صص ۴۷-۲۹.
- * سرلک، نرگس و اکبری، مینا. (۱۳۹۲). رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و مدیریت سود. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۰، شماره چهارم، صص ۹۲-۱۷.
- * فروغی، داریوش و قاسم زاد، پیمان. (۱۳۹۴). تأثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بر ضریب واکنش سودهای آتی. بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۲، شماره چهارم، صص ۴۷۹-۵۰۰.
- * فروغی، داریوش و قاسم زاد، پیمان. (۱۳۹۵). تأثیر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی بر همزمانی قیمت سهام. پژوهش‌های حسابداری مالی، شماره ۲۷، صص ۵۴-۳۹.
- * کامیابی، یحیی. بوژمهرانی، احسان و نادرپلنگی، فاضل. (۱۳۹۳). خطای پیش بینی سود، معاملات با اشخاص وابسته و نسبت اعضای غیرموظف هیات مدیره. فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، سال یازدهم، شماره ۴۳، صص ۱۳۵-۱۵۱.

معاملات شرکت‌ها با اشخاص وابسته موجب کاهش قابلیت مقایسه صورت‌های مالی آن‌ها می‌شود.

بر اساس یافته‌های پژوهش حاضر مبنی بر وجود رابطه منفی بین معاملات شرکت‌ها با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی آن‌ها، به سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی پیشنهاد می‌شود تا در تجزیه و تحلیل اطلاعات، رابطه میان این دو را در تصمیم‌گیری‌های خود مدنظر قرار دهند و توجه داشته باشند که احتمال بروز رفتار فرصت‌طلبانه مدیران از طریق انجام معاملات با اشخاص وابسته در شرکت‌هایی که از صورت‌های مالی قابل مقایسه کمتری برخوردارند، بیشتر است. همچنین، به تدوین‌کنندگان استانداردهای حسابداری پیشنهاد می‌شود تا با تدوین استانداردهای حسابداری سخت‌گیرانه‌تری در خصوص الزام شرکت به ارائه اطلاعات حسابداری و صورت‌های مالی قابل مقایسه با سایر شرکت‌ها، به سرمایه‌گذاران در شناسایی بهتر معاملات با اشخاص وابسته کمک نموده و بدین ترتیب، زمینه اعمال رفتار فرصت‌طلبانه مدیران از طریق انجام معاملات با اشخاص وابسته را محدود نمایند. علاوه بر این توصیه می‌شود که سازمان بورس و اوراق بهادار و حساب‌رسان مستقل نیز به عنوان نهادها و ارکان ناظر، توجه ویژه‌ای نسبت به معاملات با اشخاص وابسته داشته باشند و این‌گونه معاملات را با دقت بیشتری رصد نمایند. در ادامه این تحقیق، برخی از موضوعات مهمی که می‌توانند در پژوهش‌های آتی مورد بررسی قرار گیرند عبارتند از:

- ۱) بررسی تاثیر اجتناب مالیاتی بر قابلیت مقایسه صورت‌های مالی شرکت‌ها.
- ۲) بررسی تاثیر کیفیت حسابرسی بر رابطه بین معاملات با اشخاص وابسته و قابلیت مقایسه صورت‌های مالی.
- ۳) در این پژوهش برای اندازه‌گیری قابلیت مقایسه از مفهوم امکان مقایسه اطلاعات یک واحد تجاری با واحدهای دیگر استفاده شده است. پیشنهاد می‌گردد که در پژوهش‌های آتی از مفهوم امکان

- * DeFond, M., and C. Park .(1997). Smoothing Income in Anticipation of Future Earnings . *Journal of Accounting and Economics* ,23: 115–139.
- * De Franco, G., S. Kothari, and R. Verdi. (2011). The Benefits of Financial Statement Comparability. *Journal of Accounting Research*, 49: 895–931.
- * FASB (Financial Accounting Standards Board). 2010. Statement of Financial Accounting Concepts No. 8. Conceptual Framework for Financial Reporting, Chapter 1, the Objective of General Purpose Financial Reporting, and Chapter 3, Qualitative Characteristics of Useful Financial Information. Norwalk, CT: FASB.
- * Francis, J., Pinnuck ,L. and Watanabe , Olena .(2014). Auditor Style and Financial Statement Comparability. *Journal of The Accountng Review* , 89(2): 605-633.
- * Francis, J., Olsson, P., & Schipper, K. (2006). Earnings Quality. *Foundations and Trends in Accounting*, 1(4):259-340.
- * Gong, G., L. Y. Li, and L. Zhou. (2013). Earnings Non-synchronicity and Voluntary Disclosure. *Contemporary Accounting Research*, 30 (4): 1560–1589.
- * Gordon, E ., and E. Henry. (2005). Related Party Transactions and Earnings Management . Working Paper. Rutgers University.
- * Gujarati, D.N. (2009). *Basic Econometrics* .5th edition. New York: Mc Graw-Hill.
- * Gun Lee, M ., Kang, M ., Young Lee, H.,& Park, J. C.(2014). Related-party transactions and financial statement comparability: evidence from South Korea . *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics* Published online, 23(2): 224-252.
- * Habib , A., Jiang , H ., and Zhou , D.(2016). Related-Party Transactions and Audit Fees: Evidence from China . *Journal of International Accounting Research American Accounting Association* , 14(1): 59-83.
- * Jian, M ., and T. Wong.(2003). Earnings Management and Tunneling through Related Party Transactions: Evidence from Chinese Corporate Groups. Working Paper. Nanyang Technological University and Hong Kong University.
- * Jian, M ., and T. Wong.(2010). Propping through Related Party Transactions. *Review of Account Studies* , 15 (1): 70–105.
- * Kang, M ., Lee, H .Y., Lee , M.G .,& Park, J. C.(2014). The Association between
- * کمیته تدوین استانداردهای حسابداری.(۱۳۸۶). استانداردهای حسابداری.نشریه ۱۶۰. چاپ نهم.تهران: انتشارات سازمان حسابرسی.
- * مهرروز، فاطمه و مرفوع، محمد.(۱۳۹۵). رابطه بین قابلیت مقایسه صورتهای مالی با آگاهی بخشی قیمت سهام در خصوص سودهای آتی. *مطالعات تجربی حسابداری مالی*، سال دوازدهم، شماره ۴۹ ، صص ۸۳-۱۱۰.
- * Bae , K ., J. Kang ., and J. Kim.(2002).Tunneling or Value Added? Evidence from Mergers by Korean Business Groups . *The Journal of Finance*, 57: 2695–2740.
- * Barth, M. E., R. Landsman, W., H. Lang, M., &D. Williams, C. (2013). Effects on comparability and capital market benefits of voluntary adoption of IFRS by US Firms: Insights from voluntary adoption of IFRS by non-US Firms. Working Paper.Stanford University, University of North Carolina at Chapel Hill, and University of Michigan. available at: <http://ssrn.com/abstract=2196247>.
- * Bon Kim, J., Louise, L., and Yu , Y.(2015). Financial Statement Comparability and Expected Crash Risk. *Journal of Accounting and Economics*, 61 (2-3):294-312.
- * Brochet, F., D. Jagolinzer, A., and Riedl, E. (2012). Mandatory IFRS adoption and financial statement comparability. *Contemporary Accounting Research* (forthcoming). Harvard Business School Accounting& Management.Available at SSRN: <http://ssrn.com/abstract=1819482>.
- * Cheung,Y., P. Rau., and A. Stouraitis.(2006).Tunneling, Propping and Expropriation: Evidence from Connected Party Transactions in Hong Kong. *Journal of Financial Economics* ,82: 343–386.
- * Choi, J .H., Choi .S., A. Myers, L ., And Ziebart , D.(2015). Financial Statement Comparability and the Informativeness of Stock Prices About Future Earnings , available at SSRN : <http://ssrn.com/abstract=2337571>.
- * Claessens , S., J. Fan, and L. H. P. Lang.(2006). The Benefits and Costs of Group Affiliation: Evidence from East Asia. *Emerging Markets Review* , 7: 1–26.
- * DeFond, M., and J. Jiambalvo.(1994). Debt Covenant Violation and Manipulation of Accruals. *Journal of Accounting and Economics* ,17: 145–176.

یادداشت‌ها

1. Gun Lee et al
2. Bee et al
3. Cheung et al
4. Kohlbeck and Mayhew
5. Bon Kim et al
6. Jian and Wang
7. Shin and park
8. Gordon and Henry
9. De Franco et al
10. Barth et al
11. Brochet et al
12. Sohn
13. Claessens et al
14. Zhang
15. Gong et al
16. Habib et al
17. Choi et al
18. Francis et al
19. Kim et al
20. Lev
21. Klein
22. DeFond and Park
23. Sweeney
24. DeFond and Jambalvo
25. Gujarati
26. Generalized Least Square

- Related-Party Transactions and Control-Ownership Wedge: Evidence from Korea. *Journal of Pacific-Basin Finance* , 29 : 272-296.
- * Kang ,M ., Kim, J.W., Lee , H-Y., and Lee, M-G.(2015). Financial statement comparability and audit Efficiency : evidence from South Korea. *Journal of Applied Economics*,48(4):358-373.
 - * Kim, S ., Kraft, P ., and G, Ryan. S.(2013) . Financial statement comparability and credit risk. *Journal of Review of Accounting Studies* , 18(3):783-823.
 - * Klein, A. (2002). Audit Committee, Board of Director Characteristics, and Earnings Management. *Journal of Accounting and Economics* , 33: 375 – 400.
 - * Kohlbeck , M ., and B. W. Mayhew. (2010). Valuation of Firms That Disclose Related Party Transactions. *Journal of Accounting and Public Policy* , 29: 115–137.
 - * Lev, B. (1989). Toward a theory of equitable and efficient accounting policy. *The Accounting Review*, 43:1–22.
 - * Shin, H ., and Y. S. Park.(1999). Financing Constraints and Internal Capital Markets: Evidence from Korean Chaebols. *Journal of Corporate Finance* , 5: 169–194.
 - * Sohn, B. (2011). The Effect of Accounting Comparability on Earnings Management. Working Paper. City University of Hong Kong.
 - * Sweeney, A. (1994). Debt-Covenant Violations and Manager’s Accounting Responses . *Journal of Accounting and Economics*, 17 (May): 281–308.
 - * Zhang, H. (2013). Accounting Comparability, Audit Effort and Audit Outcomes. Working Paper. Louisiana State University.